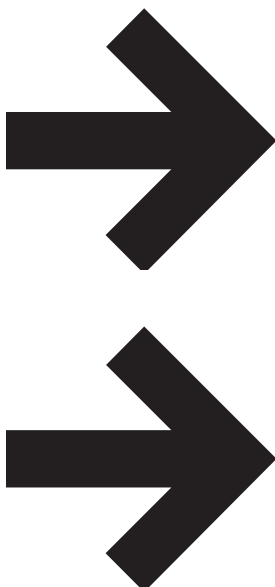

El doctor Carles Bas, un puntal dins l'oceanografia

Nota. Aquest article va ser publicat a l'anterior número de la revista *Drassana*, però aquí es torna a reproduir amb algunes correccions importants del text original que no es van esmentar en el seu moment.

Carles Bas (Barcelona, 1922) és doctor en Ciències Biològiques per la Universitat de Barcelona, fou director del Laboratori de Blanes (1949-1962) i, fins al 1973, cap del Departament de Recursos Marins de l'Institut d'Investigacions Pesqueres, que dirigí del 1983 fins al 1987. Presidí la Societat Catalana de Biologia (1975-1979), filial de l'IEC, i el Centre Nacional d'Investigacions Pesqueres (1979-1983). Membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, s'ha especialitzat en ecologia i explotació dels recursos marins vius. És autor de més de cent publicacions, entre les quals *Aspectos del crecimiento relativo de peces*, *Desarrollo del otolito* i *Recursos marins del Mediterrani*. En col·laboració amb M. Rubió i E. Morales, ha publicat *La pesca en España y Cataluña*.

Aquesta entrevista és una adaptació d'una conversa realitzada al Museu Marítim de Barcelona el 17 d'agost de 2006, dins el cicle «Veus de la Mar», que intenta fer un retrat de personatges lligats a la història marítima.

-*Hi ha, a la seva família, antecedents de gent que tingui cap lligam amb el mar i la pesca?*

-No, cap. Procedim del camp de la pagesia totalment. El meu avi era propietari rural, el meu besavi també, i així fins a moltes generacions enrere. El meu pare no va exercir de pagès, va viure a Barcelona, i jo tampoc. Però d'alguna manera em sento vinculat a la terra per moltes raons. A més a més, sóc el primer universitari de la família.

-*De quina banda de Catalunya procedeixen?*

-De la banda d'Argentona.

-*Vostè va fer els seus primers estudis a Barcelona.*

-Els meus estudis inicials comencen al col·legi dels escolapis de Sant Pau. Quan ve la guerra ens trobem a Tiana, on teníem una petita casa. Jo feia llavors el batxillerat. Cap al final de la guerra la situació econòmica era molt dolenta. Entre altres coses, no teníem pràcticament per menjar, i em vaig trobar treballant en una casa de pagès a Tiana, on vaig estar un any i escaig, fins que es va acabar la guerra i vaig tornar anar als escolapis del carrer Diputació, i allà vaig fer finalment els dos últims cursos que em quedaven.

Quan vaig acabar jo ja tenia molt clar que volia fer Ciències Naturals. En aquells moments només hi havia una facultat a Barcelona i una a Madrid, en tot l'Estat es-

panyol. Ja de petit, els diumenges, que era quan els meus pares ens portaven a passejar i teníem més temps, ens demanaven al meu germà petit i a mi on volíem anar, i jo sempre deia al parc zoològic. Un dia el meu pare em va preguntar: que encara no has vist prou bèsties? Jo tenia una maquineta molt petita que m'havien regalat els meus pares i feia una fotografia d'un animallet, i a sota d'aquella fotografia que enganxava en una quartilla hi escrivia observacions.

Vaig acabar el batxillerat, vaig fer el que es deia l'examen d'Estat. Després el meu pare em va passar un paper on hi havia un llistat de carreres que no eren realment Ciències Naturals: Medicina, Farmàcia, Agronomia, etc. Havien preguntat a l'escola i els havien dit que era una cosa amb la qual la gent es moria de gana. Però jo volia fer Naturals. Després d'acabar la carrera volia fer Botànica i vaig tenir una beca del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) per fer-ne a l'Institut Botànic de Barcelona. La beca era de 250 pessetes. Era l'any 1946 i jo tenia llavors 28 anys.

En certa ocasió, parlant amb un professor de la Universitat molt amic meu, vaig parlar de les meves dificultats econòmiques, quan al cap de pocs dies em trobo enmig d'un grupet d'alumnes reunits a la càtedra de Zoologia del professor Garcia del Cid i parlant d'un nou projecte relacionat amb la biologia marina. També hi havia el doctor Margalef, que era una mica més gran que jo i que també es va interessar per aquest mateix tema. En aquell moment qualsevol cosa que em permetés anar tirant m'interessava. Això era al maig i aviat, el 20 de juny, vaig anar cap a Blanes amb un grupet que vam fer un curset d'iniciació (perquè d'entrada jo no sabia ni nedar). Així vaig entrar en contacte directe amb el mar.

Els primers treballs que vaig publicar eren sobre algues, perquè jo estudiava la botànica lligada al mar. De seguida em vaig trobar, l'any següent, sol a Blanes, ja que aquell grupet eren estudiants i aquell institut era per a l'estudi de la pesca, no de les plantes. Aleshores em vaig plantejar molt seriosament què havia de fer. El resultat d'aquest plantejament va ser fer un recorregut per tota la costa catalana tractant d'esbrinar què era això de la pesca, ja que no en tenia ni idea. El resultat va ser la redacció d'un llibre, publicat l'any 1955: *La pesca en España. I Catalunya*, fet per mi. Hi ha també un capítol fet per en Rubió, i un altre per en Morales, que va fer l'estudi dels ports.

-Va ser en certa manera un aprenentatge?

-Totalment, perquè no en sabia res. Durant tot aquest viatge, que va durar un parell o tres d'anys, vaig estar recollint informació de tots els ports catalans.

-Abans de continuar, aprofundim una mica en això. El que es va crear a Blanes, exactament què era?

-El professor Garcia del Cid era el director de l'Institut de Biología Aplicada i editor de la revista *Publicaciones del Instituto de Biología Aplicada*, a més a més de ser catedràtic de Zoologia, metge i també professor de l'Es-

cola de Perits Agrícoles. Aleshores aquest senyor i jo vàrem tenir l'oportunitat –ell estava molt entusiasmat amb tot allò relacionat amb la mar– que es creés una cosa relacionada amb la mar. De fet el que es va crear va ser una secció de Biología Marina dins el mateix Institut l'any 49, de fet el dia 1 de juny de 1949.

-De qui depenia aquell institut?

-Del CSIC directament. Aquesta secció va durar fins l'any 1951. En aquells moments era tal el volum de publicacions d'aquesta petita secció que es van prendre

dues decisions: crear un institut propi i crear una nova revista.

-Per què a Blanes?

-Els cinc que vam començar a la secció d'aquest institut érem alguns dels qui ens havíem reunit a Blanes per a un curset que van dirigir el professor Margalef i el director de l'Institut Oceanogràfic de Palma, Dr. Alzamora. Aquest curset va durar tres mesos. Una vegada va acabar, la gent es va disseminar. Uns van tornar a la Universitat per acabar els estudis, algun altre se'n va anar a Vinaròs, i en Margalef va tornar a Barcelona per presentar la tesi. Solament jo em vaig quedar a Blanes. Al cap d'un any va venir un company meu del mateix curs, el Dr. Morales, i al cap de poc va venir el Dr. Rubió i algú altre que s'hi va afegir després.

Al principi, teníem una certa autonomia dintre el gran Institut. Després, en l'època en què el Dr. Margalef va ser director de l'Institut, allò va perdre autonomia per raons que ara no vénen al cas, i depenia directament de l'Institut de Barcelona. Independentment de tot això, el Dr. Margalef tenia molt contacte amb un jardí botànic que hi ha a Blanes, que era propietat d'un alemany, Karl o Carles Faust. Aquest senyor li va proporcionar contacte amb un pescador de Blanes, i en Margalef anava cada setmana amb unes ampolletes i unes xarxes, i aquest treball li va servir per publicar el primer treball sobre el plàncton de la Costa Brava l'any 1946 o 47. Aquest pescador té una botiga amb coses per a la pesca i en Margalef cada diumenge se n'anava amb la motxilla i les ampolletes cap a Blanes. Això segurament va propiciar que en Faust connectés amb en Garcia del Cid, i ell ens va deixar dues habitacions de la seva casa del Jardí Botànic i allí vam treballar un any i mig. A Blanes vam intentar ocupar la casa que ocupava el vigilant del port, però sense èxit. Jo hi vaig estar un any seguit sol, al Jardí Botànic.

-Vostè va participar en la construcció de l'edifici que per a l'Institut es va fer a la Barceloneta?

-No. Hi havia en Margalef, i després va entrar en Selva, que era qui feia d'enllaç entre el Dr. Garcia del Cid i els constructors de l'edifici. L'any 1962 es va inaugurar. Llavors vaig demanar el trasllat per venir a Barcelona.

-Vostè va treballar llavors entre Barcelona i Blanes.

Per la seva feina ha hagut de treballar temporades fora de Catalunya?

-No. Només una sola temporada vaig estar tres mesos a Madrid perquè estava de secretari en funcions d'una institució internacional que tenia la seu a Madrid. No m'he mogut ni de Blanes ni de Barcelona com a llocs de treball.

-La necessitat de disposar d'un vaixell quan neix? Quan neixen les primeres idees de tenir-ne?

-Hi havia a Madrid una comissió que es deia «Comisión Técnica de la Pesca», que era presidida per un almirall, i on hi havia el Secretari d'Estat de Navegació i Pesca, el director del nostre institut Dr. Garcia del Cid, el director de l'Instituto Español de Oceanografía, etc. Aquestes reunions van durar molts anys.

Teníem una barqueta que es deia *Nika* i que procedia de Vigo, tot i que s'estava a Castelló. Allà havia fet moltes experiències en Margalef. Durant gairebé vint anys va anar recollint mostres. Això és molt important, perquè representa una sèrie temporal que és extraordinàriament valuosa. L'Institut Espanyol d'Oceanografia tenia un vaixell de l'Armada, que encara era de fusta i anava amb carbó [el *Xauen*]. Una cosa calamitosa. En un moment determinat, al final dels anys 60, en una d'aquestes reunions es va decidir construir un vaixell d'investigació a nivell de l'Estat espanyol, el *Cornide de Saavedra*.

Aquest vaixell es va construir en unes drassanes de Gijón. El responsable era un enginyer naval que estava adscrit a la Secretaria de Pesca, a Madrid. Quan el vaixell estava pràcticament acabat, faltava armar-lo i el van traslladar de Gijón a Vigo perquè allà hi havia unes drassanes on es podia fer la feina. Hi van anar aquest enginyer, el director de l'Institut i altres persones. Durant el viatge es van adonar que hi havia greus errors de concepció. Llavors es va decidir que un científic es fes càrrec d'aquest projecte final i de la supervisió dels equips científics. Al principi li van proposar a un company meu de carrera que en aquell moment era a Vigo, però va declinar la feina i em van consultar si jo la volia acceptar. Vaig fer d'enllaç. Un cop cada quinze dies anava a Vigo durant un any llarg fins que es va acabar. Jo anava dos o tres dies, veia com anaven els treballs, em posava en contacte

amb d'altra gent, etc. Una feina molt dura; fins i tot vaig acabar greument malalt.

Una vigília de reis arribo a l'Institut i un company, que feia de director de l'aquari, em diu que el vaixell s'havia cremat. A primers de gener el vaixell havia de sortir per fer la primera campanya. Llavors qui estava de director aleshores i jo ens n'anem cap a Vigo. Estaven tots els aparells cremats o mullats per les mànegues dels bombers. Recordo que, afortunadament, s'havia assegurat el dia abans i es va poder recuperar, en part, el valor econòmic. Això va fer que la campanya quedés retardada fins al mes de juliol. Aquesta primera campanya es va fer en el que era el Sàhara espanyol i fins a Mauritània. La primera campanya va ser de pesca i la vaig dirigir jo; la segona es va dedicar fonamentalment a estudis d'oceanografia i la va dirigir en Margalef. La tercera campanya no es va poder dir Sàhara per motius polítics, ja que el Marroc va protestar. Van haver-hi un o dos responsables, dels quals el primer va ser el Dr. Ballester, responsable de la part de biologia. Aquesta campanya va tenir un responsable general, el Dr. Ballester, i un encarregat de la biologia i la pesca, el Dr. Bas. Les següents anaren alternant els objectius: oceanografia (Margalef) i pesqueries (Bas).

—Sempre en aquest vaixell?

—Sempre va ser el mateix. I després es va plantejar qui l'administraria, i finalment es va decidir que el CSIC s'ocuparia de la part de gestió del vaixell. Depenia de la Marina, però l'administració corresponia al CSIC, fins que de forma poc definida va quedar entre l'Oceanogràfic i la direcció de Marina Mercant. Aquest vaixell continua operatiu, continua prestant servei i li han fet millores. Aleshores, en un moment determinat, es va pensar que valia la pena que nosaltres tinguéssim el nostre propi vaixell. Es va decidir construir-ne un de nou, molt més petit, que portaria el nom de *Garcia del Cid*.

El director era llavors un company meu, Bonaventura Andreu, que venia de Vigo. Una vegada més em vaig encarregar de fer d'enllaç. Es va construir a Tarragona. Tinc una anècdota, perquè això és curiós. Un vaixell molt bo de pesca de Blanes que es deia *Peret*, perquè l'amo es deia Pere. Jo coneixia el pare i l'avi d'aquest. Eren pescadors que es preocupaven dels nous avenços tecnològics i

tenien inquietuds. Un dia que s'estava fent aquest vaixell, ell i la seva dona, i la meua dona i jo vam anar a Tarragona (on s'havia fet el *Peret*) i allà l'amo de les drassanes, el Sr. Garcia ens va convidar a dinar. Passa el temps, passen els anys i ve la construcció del *Garcia del Cid*.

—Sabia que existien aquestes drassanes?

—Sí. Molts anys enrere hi havia un enginyer naval que es deia Mateu Abelló, que era molt amic d'en Garcia del Cid, perquè el pare d'aquest era el director del Banc d'Espanya a Tarragona. En Garcia del Cid i jo havíem anat a Tarragona per parlar amb l'Abelló per tal de construir una barqueta anys enrere. Hi havia l'experiència de tenir un vaixell que es construís a Vigo però anar d'aquí a Vigo, tot plegat era molt complicat. Aquí no hi havia cap més drassanes. I vam anar a veure les de Tarragona i va resultar que fins a quaranta metres tenien autorització i es va construir allí.

Volíem fer una sèrie de canvis i modificacions, i vàrem tenir disputes amb els enginyers. Quan vam avarar el vaixell (el B/O Cornide de Saavedra a Vigo) va ser espantós, va quedar de cantell i amb la popa aixecada i vam haver de posar 50 tones a la popa per adreçar-lo. El *Garcia del Cid* tenia un problema: era un vaixell més petit amb motors molt potents.

Però bé, en definitiva, quan el vaixell es va acabar, al Consell es va adonar d'un nou problema: no tenien diners. Jo acabava d'aconseguir de la Secretaria General de Pesca quinze milions de pessetes per a una campanya a Namíbia i Angola. Llavors vaig proposar destinar aquells diners a contractar la tripulació i posar en marxa el vaixell. Això em va valdre una repulsa a Madrid perquè em deien que aquest pressupost havia de ser per a una altra cosa. En tot cas, l'any següent el consell es va fer càrrec de la tripulació.

La primera campanya que va fer el *Garcia del Cid* va ser a Namíbia. Van ser dinou dies de navegació. Jo, que vaig anar amb avió, quan vaig veure aquell petit barquet situat al costat dels vaixells de pesca de 100 metres vaig quedar molt impressionat.

-Amb el món de la pesca, amb la gent de la pesca, són bones les relacions? Creu que han entès quina era la seva feina o el sentit de la seva recerca?

-Hi ha dues cares. La meua relació des de Blanes ha estat extraordinàriament positiva. Tots els pescadors ho entenen. Aquí a Barcelona, curiosament, tot i estar més propers, les relacions no eren tan bones. A Blanes, per exemple, si trobaven un peix estrany te'l deixaven a la porta. El diàleg era fluid i constant. Des del meu punt de vista tot el que el pescador veu, el científic ho ha de tenir clar. L'explicació que el pescador li dona pot no ser correcta, però el científic no pot oblidar que allò que l'home ha vist avui, pot ser una dada pel demà. Aquest valor val la pena constatar-lo i no rebutjar-lo.

Als meus alumnes sempre els dic que és molt important anar a la llotja i embarcar-se. Jo m'he marejat moltíssim, però si no estàs en contacte amb la mar i no veus el que passa a bord dels vaixells, no aprens la meitat de coses que aprendries estant quiet i tranquil.

Amb els pescadors no sempre és fàcil. En una reunió, fa molts anys, a Barcelona, es volia aconseguir una cosa,

ja no recordo quina. Es va armar un enrenou! En aquells temps ens van dir de tot: cabrons, fills de puta, de tot. Avui les coses han canviat. Les formes almenys es guarden. Això forma part del dia a dia.

Com que sóc fill de pagesos sempre dic que pagesos i pescadors tenen un fons en comú. Si la collita ha estat bona no hi ha res com ser pagès; si la collita ha estat dolenta és una desgràcia. Amb els pescadors és el mateix: si la pesca avui ha sortit bona la pesca és extraordinària. I si ha estat dolenta el pitjor del món és ser pescador. D'algun manera viure l'impacte del dia a dia. Hi ha pescadors que viuen d'aquest impacte.

-Va arribar un moment que va esdevenir el director del Centre. Com va anar això?

-A la mort del Dr. Garcia del Cid van nomenar en Margalef com a director. Cal dir que en aquella època en què els nomenaments eren a dit, es van reunir els caps de grup de Cadis, Vigo i Castelló i es va donar unanimitat a favor d'en Margalef. Va ser una postura tan contundent que el candidat proposat per Madrid, malgrat les discussions, va ser destinat com a sotsdirector de l'Institut amb seu a Vigo, i a Barcelona va quedar en Margalef.

Anys enrere havia nascut l'Instituto de Investigaciones Pesqueras, un nom que s'ha perdut. Hi havia un grupet que ens dedicàvem a les pesqueries, un altre a la física marina, un altre a la química marina. El canvi de nom es va fer essent-ne jo director, però per l'enderrocament de l'aquari es va esperar que jo acabés de ser el director. Quan em van proposar com a director vaig acceptar, perquè els vaig dir que pensava que era l'home que podia parlar tant amb els joves com amb els vells. Vaig ser nomenat l'any 83 i vaig ser jubilat el 87.

-Vostè ha fet diferents llibres i molts treballs.

-El primer llibre va ser *La pesca en España. I Catalunya*, amb en Morales i en Rubió. Al cap dels anys un dia l'editorial Destino ens va proposar incloure una versió adaptada d'aquest llibre en una sèrie de publicacions sobre Catalunya. Aquest llibre és exactament igual que el primer, però va ser una edició més de divulgació, amb bones fotos, titulat *La pesca a Catalunya*.

-Lligat amb això, quina opinió li mereix el llibre de l'Emerencià Roig sobre la pesca a Catalunya?

-És més antic aquest llibre, un bon llibre. Aquell senyor s'estava a Blanes. El seu germà era el primer pediatra important que hi va haver a Catalunya, i tenia una casa magnífica al Passeig de Mar, amb una exposició de ceràmica extraordinària. L'Emerencià Roig es reunia amb els pescadors, que li anaven subministrant informació. Amb tots els defectes que pugui tenir, però està fet sobre una base real. Segurament és eminentment descriptiu. No hi ha cap postulat científic. Com ho és probablement també el nostre llibre, encara que a l'últim capítol plantejo una sèrie de coses que passaran.

-Vostè té fills? En cas afirmatiu, seguiran les seves passes en el camp de l'oceanografia?

-Tinc set fills i tots van per camins diferents. En realitat, en la meua història familiar jo sóc una anècdota. Els néts també van per un altre camí.

-Vostè està jubilat, però la seva activitat científica encara continua?

-Em vaig jubilar el 1987, però aquell mateix any, quan encara no estava jubilat, em va telefonar el rector de la Universitat de la Palma de Gran Canària. Com que s'havia creat la Facultat de Ciències del Mar i hi havia problemes, em va demanar si jo volia venir a ajudar-los. El vaig advertir que aquell any em jubilava. Vam tenir una reunió científica i vam arribar a un acord, i de fet hi he estat vuit anys de convidat. Ara acabo de donar un curs de doctorat i m'han cridat per presidir el tribunal d'una tesi. Molt recentment, fa uns mesos, em van nomenar doctor Honoris Causa per aquesta Universitat.

-Vostè va gairebé cada dia a la biblioteca del CMIMA.

-Com a norma hi vaig cada dia. Tot i que els treballs ja no són com abans, que eren experimentals i després es publicaven. Ara, per exemple, a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona cada mes hi ha una conferència. Però l'obertura és més solemne i l'any que ve ja

m'han encarregat la conferència.¹ Jo dic sempre que un dels avantatges que he tingut és que sempre he anat pel món amb els ulls oberts i no amb els ulls tancats. Això m'ha anat molt bé tant des del punt de vista professional com humà.

-Per acabar, com valora vostè la feina que s'ha fet a Espanya i a Catalunya des del punt de vista de la recerca oceanogràfica?

-És una branca de la recerca en la qual, sense ser els primers, no ens hem d'avergonyir i podem anar amb el cap ben alt. Altres països semblen millors perquè amb uns mitjans materials millors poden acumular més informació. En Margalef, en un dels viatges que va fer als

Estats Units, becat, va comentar que «moriran esclafats sota el pes de la informació». La informació és necessària, però és necessària per poder esprémer-la.

Jo he participat a congressos i he format part d'organitzacions internacionals, i penso que tant en el camp de la física, la biologia o les pesqueries fem un paper molt digne.

NOTA

1. Aquesta memòria, amb el títol *La Mediterrània: una visió sinòptica*, va ser llegida el 18 d'octubre de 2007 i ha estat publicada.

